

ULOGA SISTEMA OBRAZOVANJA U AFIRMACIJI PREDUZETNIŠTVA MLADIH

THE ROLE OF THE EDUCATION SYSTEM IN THE AFFIRMATION OF THE YOUTH ENTREPRENEURSHIP

Dijana Dakić¹

Sažetak

Prema izvještaju Svjetske banke, nezaposlenost mladih u BiH je najviša u regiji i iznosi 57,9%. Na sceni je odliv mladih, prvenstveno visokokvalifikovanih, koji odlaze u razvijene evropske zemlje. Sa druge strane, institucije BiH ne pokazuju dovoljno pažnje afirmaciji funkcionalnog obrazovnog sistema, prvenstveno promociji preduzetništva u okviru istog. U tom smislu neophodno je po vertikali definisati preduzetničke ishode obrazovanja i nastavne programe koji će na efikasan način voditi ka postizanju predviđenih ishoda učenja. Na taj način bi se stvarale kompetencije učenika i studenata koje bi obezbjeđivale preuzimanje odgovornosti za svoju budućnost. U radu su analizirane najbolje svjetske prakse omladinskog preduzetništva, njihove primjene u obrazovnom sistemu i mogućnosti transfera u BiH.

Ključne riječi: Preduzetništvo mladih, sistem obrazovanja, razvoj kompetencija mladi

JEL klasifikacija: A2, L26, M13

Abstract

According to the World Bank report, youth unemployment in BiH is the highest in the region and amounts to 57.9%. The outflow of young people is popular nowadays, especially of those who are highly qualified, and who go to developed countries. On the other hand, the institutions of BiH do not show enough attention to the affirmation of a functional education system, particularly the promotion of entrepreneurship within this system. In this regard, it is necessary to vertically define entrepreneurial educational outcomes and educational programs that will effectively lead to the achievement of predicted learning outcomes. This would lead to creation of competencies of pupils and students, and these competencies would lead them into taking responsibility for their own future. This paper analyzes the world's best practices of youth entrepreneurship, their application in the educational system and the possibility of their transfer into BiH.

JEL classification: A2, L26, M13

Uvod

Poznato je da položaj omladine u nekom društvu govori o karakteristikama i vrijednostima tog društva. Razvijene i demokratske države posvećuju veliku pažnju mladima kroz obrazovanje, kao i raznovrsne mogućnosti zaposlenja i uključivanja u društvo. Uko-

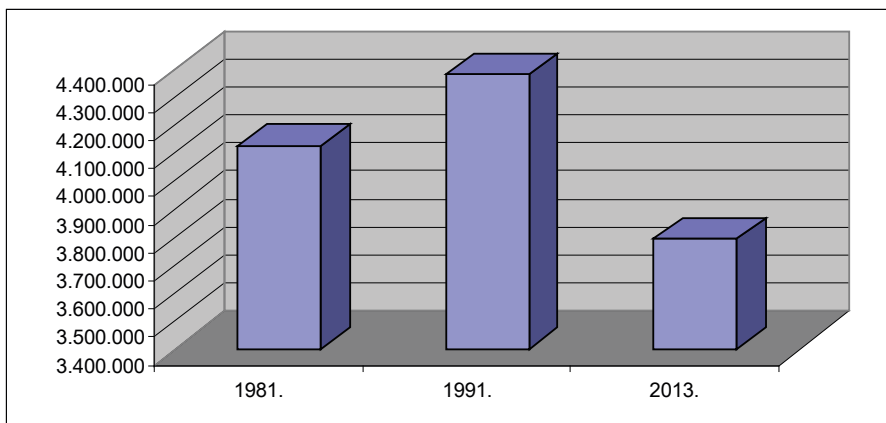
¹ magistar ekonomskih nauka, profesor ekonomske grupe predmeta u Ekonomskoj školi Banja Luka, dijanadakic@yahoo.com

liko mladi nemaju dovoljno prostora za razvoj i usavršavanje, njihova najčešća reakcija je bježanje iz te sredine u one koje će im pružiti mogućnost zaposlenja i druge vidove afirmacije i razvoja.

Republika Srpska, odnosno Bosna i Hercegovina, pred velikim je izazovom da učini nešto odlučno na planu stvaranja uslova za šire uključivanje omladine u društvene tokove kako bi se spriječio njihov odliv u inostranstvo. Time bi bilo spriječeno narušavanje njene demografske strukture i stvorili bi se uslovi za bolji ekonomski oporavak i razvoj. Treba izgraditi novu strategiju učešća mladih u svim sferama društva, a koja će počivati na afirmaciji prednosti koju ima omladina na tržištu rada.

Omladina u statističkim pokazateljima

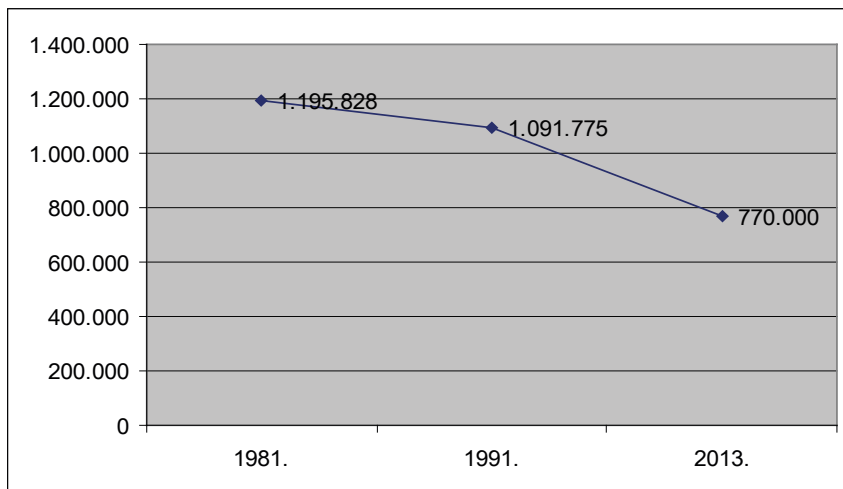
U Bosni i Hercegovini prema preliminarnim podacima nedavno sprovedenog popisa stanovništva živi 3.791.622 stanovnika od čega 2.371.603 u Federaciji Bosne i Hercegovine, 1.326.991 u Republici Srpskoj i 93.028 u Brčko distriktu. U odnosu na prethodna dva popisa iz 1981. i 1991. godine broj stanovnika je značajno manji što pokazuje i sljedeći grafik:

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

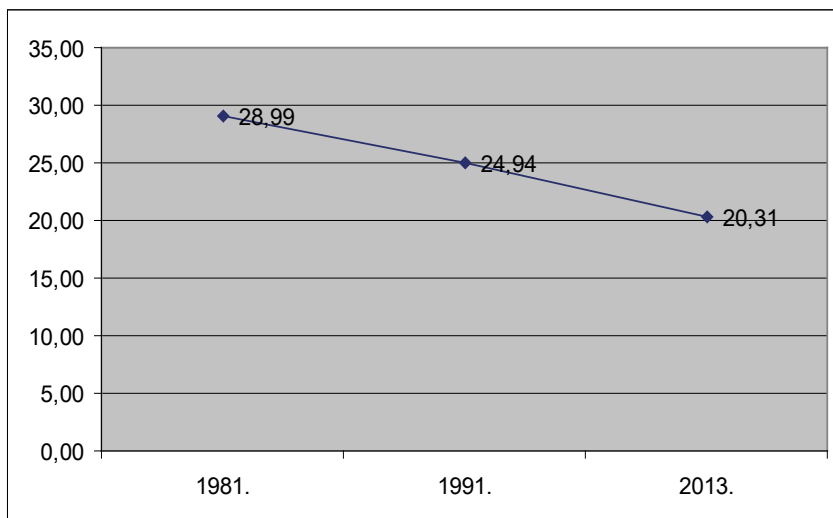
Uporedo sa smanjenjem ukupnog broja stanovnika došlo je i do značajnog smanjenja broja mladih². Tako procjene govore da u ovom trenutku u Bosni i Hercegovini živi manje od 800.000 osoba starosti između 15 i 30 godina. Pretpostavlja se da je broj mladih u Bosni i Hercegovini oko 777.000, što je za 321.775 manje nego 1991. godine kada je bilo 1.091.775

2 Omladina se definiše kao specifična starosna, generacijska, demografska i socijalna kategorija društva koja se nalazi u fazi sticanja i artikulacije obrazovanja, znanja, informacija, početnih životnih iskustava, odnosno pronalaženja vlastitog identiteta, te koja predstavlja veliki razvojni potencijal i faktor promjena svakog konkretnog društva (Tomaš, R., Pržulj, Ž., Šijaković, I.: Nezaposleni: resurs ili socijalni problem, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka, 2004, str. 197.)

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Podaci iz 1981. godine pokazuju da je učešće omladine u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine oko 30%, dok je danas to učešće oko 20%. To znači da je skoro tek svaki peti stanovnik unutar starosne granice između 15 i 30 godina.

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Da bismo razumjeli kakvo je aktuelno stanje mladih, potrebno je poći od njihovog zaposlenja, jer je zaposlenje, u stvari, odraz razvijenosti jedne zemlje.

Zaposlenost omladine

Zaposlenje predstavlja polaznu osnovu za određivanje položaja mladih u društvu. Zaposlenje je dokaz uspjeha u tom stadijumu života i potvrda smisla obrazovanja i uloženog truda za lično usavršavanje. Zbog toga je blagovremeno zaposlenje omladine veoma važno za ukupno društvo, ono je osnovni pokazatelj njihove ukupne ekonomske situacije.

Opšte stanje na tržištu rada je godinama unazad veoma složeno. Recesija i globalna ekonomska kriza dodatno su oslabile privredu i pogoršale ekonomsku situaciju mladih u Republici Srpskoj i u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Stopa nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini prema podacima Zavoda za statistiku BiH:

	2013	2014.	2015.	2016.
Stopa nezaposlenosti Bosne i Hercegovine	27,5%	27,5%	27,7%	25,4%
Stopa nezaposlenosti mladih od 15-24 godine	59,1%	67,2%	62,3%	54,3%

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Prethodna tabela pokazuje da je nezaposlenost mladih od 54,3% veliki ekonomski i socijalni problem Bosne i Hercegovine. Niska stopa radne aktivnosti mladih u odnosu na Evropsku uniju, te nezaposlenost koja je gotovo četiri puta veća nego u nekim zemljama Evropske unije najbolje prikazuju položaj mladih Bosne i Hercegovine u odnosu na vršnjake iz drugih zemalja. U prilog ovoj činjenici ide i naredna tabela:

Zemlja	Pokazatelj nezaposlenosti mladih (%)	
	Stopa nezaposlenosti	Udio nezaposlenih u stanovništvu
Austrija	10,3	6,0
Belgija	23,2	7,0
Bugarska	23,8	6,5
Češka	15,9	5,1
Danska	12,6	7,8
Estonija	15,0	5,9
Finska	20,5	10,7
Francuska	24,1	8,5
Grčka	52,4	14,7
Hrvatska	45,5	15,3
Mađarska	20,4	6,0
Njemačka	7,7	3,9
Slovenija	20,2	6,8

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Analitički bilten 2015. godina

Kako pokazuju prethodno navedeni podaci, nezaposlenost u Bosni i Hercegovini od skoro 60% je veliki problem mladih ljudi. Činjenica je da bi nezaposlenost mladih bila i veća da se neki od njih ne odlučuju da se duže zadrže na studiju ili na neki drugi način produže svoje školovanje, te se kasnije uključuju na tržište rada. Sa ograničenom ponudom po-

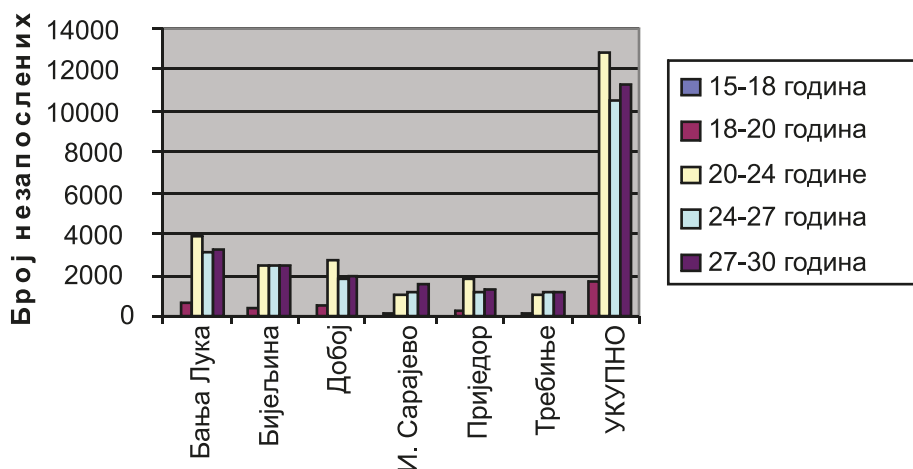
sla i uslovima niskih plata, dolazi se do situacije da mladi visokoobrazovani ljudi prihvataju posao koji je ispod njihovih kvalifikacija. Budući da se omladina suočava sa skoro nemoćnim perspektivama pronalaska posla, mnogi mladi u regionu odlučuju se da emigriraju u neku od evropskih zemalja. Tako je prema podacima EU Eurostata, iz Bosne i Hercegovine otišlo čak 68.000 građana. Razlozi ovakvog trenda su velika nezaposlenost, male zarade i činjenica da mladi i obrazovani ljudi godinama traže zaposlenje. Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje, najviše građana odlazi u Sloveniju i Njemačku. Međutim, posebno su pesimistični rezultati nekih domaćih i stranih nevladinih organizacija koji pokazuju da bi najmanje 60% mladih kada bi im se ukazala prilika bez razmišljanja napustilo Bosnu i Hercegovinu. U prilog ovoj činjenici koju nazivaju „odliv mozgova“ ide i izvještaj Svjetskog ekonomskog foruma na čijoj je listi Bosna i Hercegovina od 144 rangirane zemlje svijeta zauzela 140. poziciju. Od nas su samo gori Srbija, Burundi, Haiti i Alžir.

Pitanje zaposlenosti omladine u Republici Srpskoj najbolje oslikavaju podaci Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske:.

Broj nezaposlenih	Godine starosti				
	15-18	18-20	20-24	24-27	27-30
	26	1684	12838	10.517	11.362

Izvor: Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, maj 2016. godine

Prema statističkim podacima prethodne tabele najveća nezaposlenost mladih je u starosnoj dobi od 20 do 24 godine i iznosi 12.838. Ako se tome doda podatak da je najveća nezaposlenost među evidentiranim licima u Zavodu za zapošljavanje Republike Srpske, u starosnoj grupi od 30 do 35 godina onda je alarmantna situacija po pitanju nezaposlenih mladih ljudi u Republici Srpskoj.

Izvor: Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, maj 2016. godine

Broj registrovanih nezaposlenih osoba prema kvalifikacionoj strukturi u Republici Srpskoj:

Katego- rija	nk	pk	kv	sss	vkq	všs	vss	magi- stri	Dok- tori nauka	Uku- pno
Broj ne- zaposle- nih	28.224	2.600	46.574	39.440	1.046	1.754	13.655	678	8	133.979

Izvor: Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, maj 2016. godine

Ono čega bi trebalo da budu svjesni kreatori javnih politika u Republici Srpskoj jeste da mladi ljudi donose energiju, talenat i kreativnost u privredu. Uključiti omladinsko zapošljavanje u razvojne strategije i planove, razviti politike i programe za povećanje zapošljavanja mladih, uključiti obuku i doživotno učenje koji ispunjavaju zahtjeve savremenog tržišta rada, trebalo bi da predstavlja misiju svake vlade. Institucionalno zastupanje interesa mladih organizovano je putem Ministarstva za porodicu, omladinu i sport, Odbora za mlade u Narodnoj skupštini Republike Srpske i Omladinskog savjeta Republike Srpske kao krovne organizacije svih omladinskih organizacija u Republici Srpskoj, te brojnih nevladinih organizacija, opštinskih komisija za mlade i inicijativa projektnog karaktera. Narodna skupština Republike Srpske je na svojoj trinaestoj sjednici održanoj 13. i 14. jula 2016. godine usvojila Prijedlog Omladinske politike za period 2016-2020. godine. Vizija Omladinske politike Republike Srpske za period od 2016. do 2020. godine: Mladi kao ravnopravni aktivni partner institucijama Republike Srpske, žive u sigurnom društvu jednakih mogućnosti koje ih podstiče da ostvare svoje potencijale. Vizija će biti realizovana kroz pet strateških ciljeva:

- unaprijediti zapošljavanje mladih,
- unaprijediti mogućnost za aktivno učešće mladih,
- razviti zdrave stilove života kod mladih,
- osigurati podršku razvoju izvrsnosti mladih i
- unaprijediti mogućnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena mladih.

Aktivnosti koje su od značaja za poboljšanje položaja mladih u Republici Srpskoj i koje se realizuju sa mladima i za mlade su u nadležnosti više različitih institucija, te je neophodan međusektorski pristup tokom njihovog planiranja i implementacije, što je moguće realizovati kroz ovaj strateški dokument koji je jedinstven i zajednički za sve subjekte čiji rad utiče na populaciju mladih.

Mjere za podsticaj omladinskog preduzetništva

Mladi mogu steći više šansi za zaposlenje samo kroz uključivanje u preduzetništvo, kroz razvijanje novih poslovnih ideja i započinjanje novih poslova, kao i unapređenjem i inovacijama u tekućem poslovanju. Za ovo je potrebna preduzetnička klima koja će se ogledati u podsticajnim mjerama kao što su povoljni krediti, poreske olakšice i druge mjere koje će stimulisati i zainteresovati mlade da postanu preduzetnici. Drugi uslov je da se mladi kroz obrazovni sistem upoznaju sa svim segmentima savremenog preduzetništva. To podrazumijeva dobar obrazovni plan i program koji će uspješno prezentovati ideju i snagu modernog preduzetništva i njen značaj za razvoj društva u cjelini. Potrebno je programe i sadržaje prilagoditi znanjima i informacijama koje će omogućiti mladima da se lakše uključe u svjetska tržišta rada, pošto je na ovom tržištu malo prostora za njih. Obrazovanje

mora da pruži više konkretnog poznavanja i vještina iz neke oblasti. Potrebno je razviti i više dopunskog i alternativnog sadržaja u obrazovnim programima.

Dakle, odgovor na nezaposlenost mladih treba da bude jasno definisana politika sa državnim planom akcije za ovu oblast. Izrada državnog akcionog plana treba da bude proces u kojem će postojati sveobuhvatna saradnja između svih zainteresovanih strana, vlade, ministarstava, nevladinih organizacija, privatnog sektora i prije svega mladih.

Zaključak

Omladina se definiše kao specifična, generacijska, demografska i socijalna kategorija društva koja se nalazi u fazi sticanja i artikulacije obrazovanja, znanja, početnih životnih iskustava, te koja predstavlja veliki razvojni potencijal i faktor promjena svakog konkretnog društva. Ono što konkretno predstavlja veliki problem naše omladine jeste velika nezaposlenost. Mjere koje se tiču rješavanja ovog problema usmjerene su na povećanje tražnje za radnom snagom i to putem stvaranja povoljne preduzetničke klime i efikasnog sistema obrazovanja koji bi osposobio mlade da mogu da se uključe na svjetska tržišta rada. Neke od prijedloga za rješenje nezaposlenosti mladih odnose se na:

1. podsticanje osnivanja malih i srednjih preduzeća,
2. subvencionisanje zarada mladih stručnih radnika, pripravnika i talenata,
3. podsticanje programa samozapošljavanja udruživanjem sredstava iz namjenskih izvora i sopstvenih sredstava, ideja i znanja mladih nezaposlenih lica,
4. oslobađanje od poreza i doprinosa u određenom periodu pri zapošljavanju mladih,
5. legalizacija sive ekonomije
6. bolje zakonsko uređivanje i podsticanje fleksibilnih formi zapošljavanja.

Međutim, za konkretno rješenje ovog problema potrebna je saradnja svih članova društva počev od Vlade, Narodne skupštine, međunarodnih organizacija, privrednih komora, obrazovnih institucija, preduzetnika pojedinaca, s jedne i omladine sa druge strane.

Literatura

1. Vukmirović, N., Šimundža, A., Kovačević, B., Bera, V.: *Preduzetništvo u praksi*, Republička agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Banja Luka, 2005.
2. Vukmirović, N.: *Savremeno preduzetništvo - Nauka i vještina poslovnog uspjeha*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka, 2006.
3. Dostić, M.: *Menadžment malih i srednjih preduzeća*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu – Izdavačka djelatnost, Sarajevo, 2003.
4. Draganić, A.: *Samozapošljavanje mladih između deklarativne i stvarne podrške*, EDA, 2008.
5. Glušica, Z.: *Vještine učenja i menadžment*, "VAKI" Novi Sad, 1992.
6. Krstić, J.: *Priručnik za izradu biznis plana*, Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, Srpsko Sarajevo – Pale, 2003.
7. Lipovac, M.: *Obrazovanje i inventivno-inovativna kreativnost*, Bistričak, Novi Sad, 1992.
8. Plakalović, N., Stanić, S., Đerić, B., Jojić, R.: *Kako započeti i voditi vlastiti biznis*, Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, 2005.
9. Pržulj, Ž., Ničić, J., Janković, M.: *Kako pronaći posao*, Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, Bijeljina, 2005.
10. Tomaš, R., Pržulj, Ž., Šijaković, I.: *Nezaposleni: resurs ili socijalni problem*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka, 2004.